



UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Begin bij het begin. Eisen aan leidsters kinderopvang en het gevolg voor het mbo-onderwijs

Kuiken, F.

Publication date

2012

Document Version

Final published version

Published in

Taalonderwijs in het mbo: ontwikkelingen, problemen en oplossingen

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Kuiken, F. (2012). Begin bij het begin. Eisen aan leidsters kinderopvang en het gevolg voor het mbo-onderwijs. In T. Hendrix, T. Hovens, & A. Kappers (Eds.), *Taalonderwijs in het mbo: ontwikkelingen, problemen en oplossingen* (pp. 48-51). VLLT. <http://www.lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltm/article/view/573>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.



TAAALONDERWIJS IN HET MBO
ontwikkelingen, problemen en oplossingen

COLOFON

Taalonderwijs in het mbo: Ontwikkelingen, problemen en oplossingen is een uitgave van de sectie Nederlands van de Vereniging van Leraren in Levende Talen en *Levende Talen Magazine*.

VLLT

De Lairessestraat 125-sous

1075 HH Amsterdam

telefoon (020) 470 39 27

e-mail <bureau@levendetalen.nl>

ONDER REDACTIE VAN

Ton Hendrix

Trinette Hovens

Annelies Kappers

EINDREDACTIE

Johan Graus

FOTOGRAFIE

Anda van Riet

ONTWERP EN OPMAAK

Pharos | M. van Hootegem

DRUK

Trioprint Grafisch Centrum

© 2012 Vereniging van Leraren in Levende Talen

ISBN 978 90 810 2888 2

LEVENDE Talen

BEGIN BIJ HET BEGIN

Eisen aan leidsters kinderopvang en het gevolg voor het mbo-onderwijs

FOLKERT KUIKEN

Hieronder de geschiedenis rond de voor- en vroegschoolse opvang in Amsterdam. Een verhaal dat voor veel steden in Nederland opgaat en ook invloed moet/zal hebben op de opleiding Sociaal Pedagogisch Werker niveau 3 en 4 en Onderwijsassistent niveau 4 van het mbo. Een mooi voorbeeld van het verband tussen beroepseisen en taaleisen.

De Inspectie van het Onderwijs noemde in 2008 een aantal aandachtspunten betreffende de kwaliteit van de voor- en vroegschoolse educatie (vve) in Amsterdam: het taalaanbod van de leidsters werd onvoldoende geacht, er waren geen duidelijke taaldoelen voor de kinderen vastgesteld en er was geen sprake van een duidelijke opbouw in de moeilijkheidsgraad van het taalaanbod (Inspectie van het Onderwijs, 2008). De gemeente Amsterdam heeft zich deze kritiek aangetrokken, wat geresulteerd heeft in de volgende acties: (1) toetsing van de taalvaardigheid van leidsters op peuterspeelzalen en in de kinderopvang; (2) vaststelling van taaldoelen voor kinderen aan het begin van groep 1 en aan het eind van groep 2; (3) stimulering van de taaldidactische vaardigheden van de leidsters. In deze bijdrage bespreken we wat deze acties hebben opgeleverd.

De taalvaardigheid van leidsters

Het spreekt vanzelf dat leidsters die geacht worden de taalvaardigheid van jonge kinderen te stimuleren zelf over een goede taalvaardigheid in het Nederlands moeten beschikken. Het Inspectierapport liet daarentegen zien dat dat niet zonder meer vanzelfsprekend is. Maar over welk taalvaardigheidsniveau moeten leidsters beschikken om hun taak goed te kunnen uitvoeren? Het voert in deze bijdrage te ver om daar uitgebreid op in te gaan, maar een combinatie van literatuuronderzoek en praktijkobservaties leidde uiteindelijk tot wat bestempeld is als 'de Amsterdamse taalnorm': spreek- en

leesvaardigheid op niveau B2 en schrijfvaardigheid op niveau B1* (Droge, Suijkerbuijk & Kuiken, 2009).

Vervolgens zijn er voor deze vaardigheden toetsen samengesteld die in het najaar van 2009 en in het voorjaar van 2010 bij 657 leidsters zijn afgenomen. Hiervan voldeden er 326 (49,6%) aan de vastgestelde norm en 331 (50,4%) niet. Daarbij moet worden opgemerkt dat de scores voor de verschillende vaardigheden nogal uiteenliepen: de norm voor spreken (B2/3F) werd door 85,4% van de leidsters behaald, voor schrijven (B1/2F) door 76,5% en voor lezen (B2/3F) door 53,3%. De leidsters scoorden dus het best op de vaardigheid die zij dagelijks het meest moeten inzetten in hun contacten met kinderen en ouders. Daar staat tegenover dat de helft van de leidsters op een of meerdere onderdelen niet aan de vastgestelde norm voldeed (Droge, Suijkerbuijk & Kuiken, 2010).

De gezakte leidsters hebben een (gratis) remedieringstraject van een jaar aangeboden gekregen van maximaal vier modules. Na elke module bestond er een mogelijkheid tot herkansing. De stand van zaken aan het eind van 2011 is dat van de in totaal ruim 1.100 getoetste leidsters er inmiddels bijna 85% aan de norm voldoet.

Taaldoelen

Omdat leidsters niet altijd goed voor ogen bleken te hebben wat het taalniveau van een kind op een bepaalde leeftijd moet zijn, is er een lijst met taaldoelen samengesteld die peuters aan het eind van de voorschool (begin groep 1) en kleuters aan het eind van de voorschool (eind groep 2) moeten beheersen (Suijkerbuijk & Kuiken, 2009). Tegelijkertijd was ook de Stichting Leerplanontwikkeling (SLO) te Enschede bezig met het formuleren van doelstellingen voor de vve. Dat heeft ertoe geleid dat de SLO en de Universiteit van Amsterdam een gezamenlijke lijst van taaldoelen hebben uitgebracht (zie <www.slo.nl/primair/themas/jongekind/doelen>). De opzet van de lijst met taaldoelen voor



de voorschool is dezelfde als die voor de voorschool. Beide lijsten zijn onderverdeeld in een onderdeel mondelinge taalvaardigheid en een onderdeel ontluikende geletterdheid. Mondelinge taalvaardigheid is onderverdeeld in vijf deelvaardigheden: (1) woordenschat en woordgebruik; (2) vloeiend en verstaanbaar vertellen; (3) luisteren; (4) gesprekjes voeren; (5) mening uiten en vragen stellen. Ontluikende geletterdheid bestaat uit: (1) leesplezier; (2) oriëntatie op boek en verhaal; (3) oriëntatie op geschreven taal; (4) fonemisch bewustzijn en alfabetisch principe. Tot slot bevatten de lijsten een onderdeel taalbeschouwing. Bij alle onderdelen worden naast de taalontwikkelingsdoelen indicatoren genoemd die aangeven of aan de doelen gewerkt wordt en wat de daarvoor benodigde kennis en vaardigheden zijn.

Taaldidactische vaardigheden

Hoe nuttig een lijst van taaldoelen voor voor- en vroeg-

school ook moge zijn, uiteindelijk gaat het erom dat de leidsters deze weten om te zetten in hun didactisch handelen met de kinderen. Daarom is op basis van de taaldoelen een zogeheten Kijkwijzer ontwikkeld (Suijkerbuijk & Kuiken, 2010). Deze is bedoeld om na te gaan in hoeverre de leidsters de taaldoelen in hun dagelijkse praktijk operationaliseren. De Kijkwijzer bestaat uit een losbladig systeem van kaarten aan de hand waarvan leidsters op een bepaald onderdeel van de taaldoelen geobserveerd kunnen worden (zie het kader voor een voorbeeld). Net als de lijsten met taaldoelen bevat de Kijkwijzer het betreffende taaldoel, indicatoren die aangeven of er aan dat doel gewerkt wordt en een omschrijving van de daarvoor benodigde kennis en vaardigheden.

Een voorbeeld: een van de doelen van 'vloeiend en verstaanbaar vertellen' luidt: 'Het kind maakt zinnen met een vervoegd werkwoord.' Daaraan is de volgende

KIJKWIJZERKAART 4A

Gesprekjes voeren, mening uiten en vragen stellen

TAALDOELEN

- het kind kan een gesprek voeren met leidster en ander kind
- het kind houdt zich aan eenvoudige gespreksregels
- het kind reageert spontaan op ander kind of leidster, bijvoorbeeld door iets over zichzelf te vertellen
- het kind geeft antwoord op vragen van de leidster of ander kind
 - gesloten vragen:
 - het kind beantwoordt wie-, wat-, waarvragen
 - het kind beantwoordt aanwijsvragen
 - het kind beantwoordt meerkeuzevragen (tussen twee dingen kiezen)
 - open vragen:
 - het kind beantwoordt voorspelvragen
 - het kind beantwoordt hoe- en waaromvragen gericht op oplossen, beredeneren en verklaren
- het kind leert vergelijkingen te maken en zijn mening te geven
- het kind stelt vragen om ergens meer over te weten te komen: wat, wie, waar, waarom
- het kind vraagt om hulp

	INDICATOREN: GESPREKJES VOEREN, MENING UITEN EN VRAGEN STELLEN	o	oo	ooo
1	De leidster schept betekenisvolle aanleidingen voor gesprekjes (onderwerp moet voor alle betrokken kinderen betekenis hebben).			
2	De leidster voert dagelijks gesprekjes met de kinderen in de kleine groep, individueel, of tijdens spel.			
3	De leidster creëert veiligheid en duidelijkheid door afspraken over beurtverdeling te maken.			
4	De leidster stimuleert de taalproductie van kinderen door ruimte te scheppen voor eigen bijdragen van kinderen en zo nodig vragen te stellen.			
5	De leidster varieert qua type vragen: ze stelt ook vragen waar zijzelf werkelijk het antwoord niet op weet, zodat het kind uitgebreid moet uitleggen.			
6	De leidster stimuleert dat kinderen op elkaar en op haar reageren.			

Overwogen zou kunnen worden om voor leidsters een kennisbasis samen te stellen waarin is vastgelegd wat zij moeten weten over de taalontwikkeling van kinderen en over welke kennis van didactische vaardigheden zij dienen te beschikken

indicator gekoppeld: 'De leidster lokt handelingen uit bij het kind en benoemt deze.' De Kijkwijzer vermeldt tevens wat de daarvoor benodigde kennis en vaardigheden zijn: 'De leidster kent de aspecten van grammaticale ontwikkeling binnen de verschillende fasen/leeftijden.' De leidinggevende kan bij observatie van dit taaldoel bij een leidster op een driepuntsschaal aangeven of zij ook inderdaad handelingen bij het kind uitlokt, of deze door het kind benoemd worden en hoe het kind dat doet. De Amsterdamse schoolbegeleidingsdienst (ABC) en het Centrum voor Nascholing Amsterdam (CNA) hebben een coachingstraject voor leidinggevendenden ontwikkeld om de Kijkwijzer te implementeren, getiteld 'Coaching on the job'. Dit traject is geëvalueerd door Maas (2011).

Hoe nu verder?

Aanvankelijk is er hier en daar kritisch gereageerd op de Amsterdamse taalnorm. In ieder geval heeft het onderzoek in Amsterdam ertoe bijgedragen dat er een discussie op gang is gekomen over het niveau van taalvaardigheid waarover pedagogisch werkers en onderwijsassistenten zouden moeten beschikken. Op dit moment is die discussie nog volop gaande. Door sommigen is een taalvaardigheidsniveau voorgesteld dat hoger is dan de Amsterdamse taalnorm (niveau 3F, motie-Beertema in de Tweede Kamer). Anderen wijzen op het onderscheid tussen leidsters met een driejarige en een vierjarige mbo-opleiding. Van pedagogische werkers met een vierjarige opleiding zou wel niveau 3F gevraagd kunnen worden, maar voor de driejarige opleiding zou dat beperkt moeten blijven tot niveau 2F. Daarbij is het wel de vraag hoe deze functiedifferentiatie zich in het veld vertaalt, aangezien daar in de huidige praktijk nog lang niet altijd sprake van is. Ook verspreid zich het inzicht dat aan het eind van een driejarige mbo-studie een uniform niveau van taalvaardigheid (2F) voor alle studenten geen recht doet aan het grote verschil in talige eisen tussen bijvoorbeeld een monteur en een pedagogisch werker. Er zijn inmiddels verschillende instanties die zich met deze kwestie bezighouden, waaronder de bracheorganisaties,

het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en kenniscentrum Calibris, en we zijn benieuwd naar de uitkomst hiervan. Daarbij moet niet uit het oog worden verloren dat de actie in Amsterdam heeft laten zien dat het merendeel van de gezakte leidsters er binnen een jaar in is geslaagd om hun niveau van taalvaardigheid in het Nederlands in belangrijke mate te verbeteren.

Verder zou overwogen kunnen worden om voor leidsters een kennisbasis samen te stellen waarin is vastgelegd wat zij moeten weten over de taalontwikkeling van kinderen en over welke kennis van didactische vaardigheden zij dienen te beschikken. Voor pabo's en lerarenopleidingen bestaat inmiddels een dergelijke kennisbasis en aan de toetsing daarvan wordt gewerkt. In de mbo-opleiding tot pedagogisch werker zou een dergelijke kennisbasis ook gehanteerd kunnen worden om het vak leidster in de kinderopvang te verrijken.

Maar daarmee zijn we er nog niet. Uiteindelijk zullen deze maatregelen zich moeten vertalen in het (taal)gedrag van de kinderen. Zij zijn het die van de verbeter-acties moeten profiteren. Nader onderzoek zal moeten aantonen of dit het geval is.

*De niveaus B1 en B2 hebben betrekking op het Europees Referentiekader. In termen van de referentieniveaus van de commissie-Meijerink komen deze overeen met respectievelijk niveau 2F en 3F.

LITERATUUR

- Droge, S., Suijkerbuijk, E. & Kuiken, F. (2009) *Taalnorm voor Amsterdamse voorschoolleiders*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Droge, S., Suijkerbuijk, E. & Kuiken, F. (2010) *Het taalniveau Nederlands van Amsterdamse leidsters in de kinderopvang en voor- en vroegschoolse educatie*. Amsterdam: UvA.
- Inspectie van het Onderwijs. (2008). *De kwaliteit van voor- en vroegschoolse educatie in de gemeente Amsterdam*. Den Haag: Ministerie van OCW.
- Maas, I. (2011) *Traject taal een vve: Een evaluatieonderzoek naar de implementatie en opbrengsten van het scholingstraject taal en vve (Scriptie duale master Nederlands als tweede taal)*. Universiteit van Amsterdam.
- Suijkerbuijk, E. & Kuiken, F. (2009). *Taaldoelen in de Amsterdamse voor- en vroegschoolse educatie*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Suijkerbuijk, E. & Kuiken, F. (m.m.v. Bos, L. & Denkers, D.). (2010). *Professionele expertise taal en vve*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.